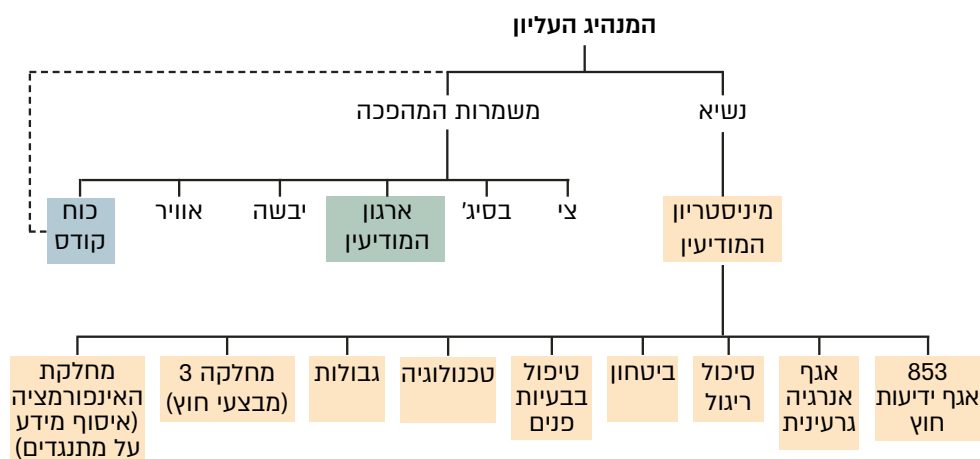

המוסדות האחראים על הוצאה לפועל של הטרור האיראני

ההוצאה לפועל של פיגועי טרור על ידי איראן מנוהלת ומפוקחת באמצעות מספר גופים עיקריים. זאת בהמשך למאפיין של המערכת השלטונית האיראנית, אשר נשענת ככלל על כפילות מוסדית בהיבטים רבים של פעולותיה. כפילות מוסדית זו היא מאפיין של המשטר האיראני, המאפשרת למנהיג העליון לעודד תחרות בין מוקדי כוח בעלי סמכויות מקבילות, ובכך למנוע ריכוז עוצמת יתר בידיהם (צימט, 2020). בהתאם לכך אמונים על ההוצאה לפועל של הטרור האיראני מספר גופים שלטוניים, הכפופים למערכות שונות.

בשנים האחרונות מבוצעות רוב פעולות הטרור בחו"ל באחריות משמרות המהפכה, ובתוך גוף זה באחריותם של כוח קודס ושל ארגון המודיעין של משמרות המהפכה. חלק אחר מן הפיגועים מצוי באחריותו של משרד המודיעין האיראני. סוג שלישי של פיגועים בחו"ל, שאליו נתייחס רק בקצרה במסגרת מזכר זה, מבוצע על ידי ארגוני שלוחים של איראן ובראשם חזבאללה, באישור עקרוני של איראן ולעיתים בסיועה, ואף תוך שיתוף פעולה של גופים שונים מצידה.

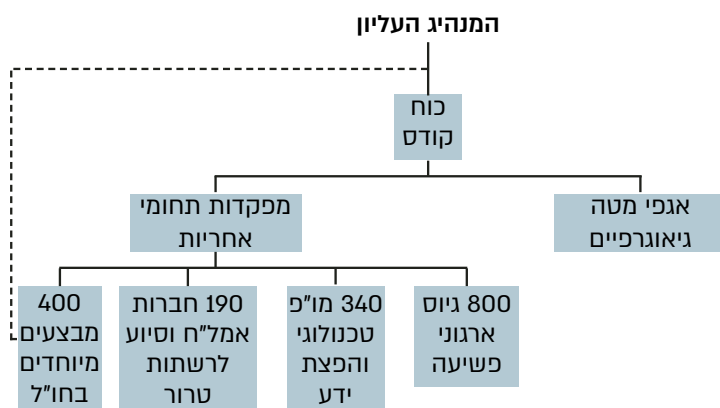
גופים הכפופים למשמרות המהפכה

בפתיחה מוצגים הגופים הכפופים למשמרות המהפכה. ארגון משמרות המהפכה הוקם על ידי ח'ומייני זמן קצר לאחר שעלה לשלטון, מאחר שהוא לא בטח בצבא האיראני שהיה נאמן לשאה, ונזקק לכוח שהיה נאמן וכפוף לו. הארגון הורכב מצעירים דתיים שמרביתם בני המעמד הנמוך, אשר נמשכו לחזונו של ח'ומייני. לפיכך, למן ראשיתו התאפיין הארגון במחויבות אידיאולוגית עמוקה ובגישה שאלמות היא תגובה הולמת לאיומים על הרפובליקה האסלאמית, מבית ומחוץ (Takeyh, 2016). לארגון הוגדרו מספר מטרות מרכזיות. מטרתו הראשית הוגדרה כשמירת הטוהר האידיאולוגי של המהפכה, שמירה על הביטחון הפנימי באיראן ומניעת הפיכה. הארגון נועד כאמור גם להוות משקל נגד לצבא הסדיר, אף כי הוטל עליו לפעול בתיאום ובשיתוף פעולה איתו, וכן הופקד על יצוא המהפכה האיראנית לעולם (פינקו, 2019; Wherey et al., 2009).

מלחמת איראן-עיראק שינתה את משמרות המהפכה לכוח לחימה קונוונציונלי יותר, בעל מבנה פיקודי הדומה לצבאות המערביים. לארגון מספר זרועות: כוחות יבשתיים המבוססים ברחבי המחוזות השונים באיראן, צי (נפרד מחיל הים של הצבא האיראני), חיל אוויר (נפרד מחיל האוויר של הצבא האיראני) וארגון מודיעין. לצד זאת גם כוחות הבסיג', שהיו תחילה כוח נפרד, נתונים כיום תחת פיקוד משמרות המהפכה. זאת ועוד, מאז מעורבותו במלחמת איראן-עיראק החל הארגון לתמוך ולממן קבוצות חמושות ברחבי האזור. כוח קודס הוקם כזרוע האיראנית לענייני חוץ בפועל ופיתח קשרים עם ארגונים חמושים באפגניסטן, בעיראק, בלבנון ועוד, תוך שהוא מספק להם הכשרה, אמצעי לחימה, כסף וייעוץ צבאי. זאת לצד ביצוע פיגועי טרור בעצמו (Council on Foreign Relations, 2021; Ostovar, 2016; Silinsky, 2023).

מבין הגופים השונים המרכיבים את משמרות המהפכה, שני גופים עיקריים מעורבים בהוצאה לפועל של פיגועי טרור – כוח קודס וארגון המודיעין. כוח קודס הוקם ב-1990 על מנת להחליף את משרד תנועות השחרור האסלאמיות (Office of Islamic Liberation Movements) בהנהיג ישירה של המנהיג העליון, עלי ח'מנהאי. ראוי לציין כי כוח קודס כפוף ישירות למנהיג העליון, והוא גם זה שממנה את מפקד הכוח (Khoshtood, 2020; Tabatabai, 2020). מטרת הקמתו הייתה ליצור מסגרת ארגונית מסודרת לפעילות המבצעית והמדינית המתבצעת ליישום תפיסת יצוא המהפכה אל מחוץ לגבולות איראן.

במהלך השנים שחלפו הפך כוח קודס לזרוע הטרור המרכזית של איראן, הפועלת מחוץ לגבולותיה אל מול האויבים השונים באמצעות שליחים, תוך ניסיון להסתיר או לעמעם את "טביעת האצבע האיראנית" כדי לאפשר לה מרחב הכחשה. פעילי הכוח מוצבים בשגרירויות איראן בחו"ל וכן פועלים במסגרת אגודות צדקה ומוסדות דת וחינוך שאיראן מפעילה ברחבי העולם (מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2012א).

ב-1998 מונה קאסם סולימאני לפקד על כוח קודס. תחת הנהגתו של סולימאני הארגון שגשג והרחיב את פעולותיו, בין היתר הודות למערכת היחסים הקרובה ששררה בין סולימאני לח'מנהאי ולאמון הרב שהאחרון רחש לו. במהלך כהונתו התפתח כוח קודס לגוף בירוקרטי מלא עם מחלקות שונות, אשר לכל אחת תחומי פעילות שונים. סולימאני חוסל על ידי ארצות הברית בעיראק בינואר 2020, ובעקבות זאת מונה לפקד על הכוח אסמאעיל ק'אאני, אשר צמח בשורות הארגון והיה סגנו של סולימאני (Tabatabai, 2020).

ראוי לציין כי אף שהמנדט של כוח קודס צבאי בעיקרו, ההנהגה שלו או בכירים מטעמו משולבים לעיתים קרובות גם בשירות הדיפלומטי האיראני. בין היתר פועל כוח קודס להשפיע ולקדם את מדיניות החוץ האיראנית, בכך שהוא ממנה את אנשיו כנציגים דיפלומטיים ולעיתים אף כשגרירים. לצד זאת, גם חברי כוח קודס שאינם נושאים בתפקיד דיפלומטי רשמי ממלאים לעיתים משימות דיפלומטיות (Khoshnood, 2020).

למעורבותו של כוח קודס בדיפלומטיה האיראנית שתי סיבות מרכזיות. ראשית, מנקודת מבט אסטרטגית ומבצעית גם יחד, ולאור התפקיד המרכזי שממלאים שלוחיה של איראן בדוקטרינת ההגנה האיראנית ונוכחותם של שלוחים אלו במדינות מרכזיות באזור, הגיוני שכוח קודס יפעל גם בערוץ המדיני, לצד הערוץ הצבאי. שנית, אישיותו של קאסם סולימאני

אפשרה לו לכונן מערכות יחסים מהותיות עם גורמי מפתח באזור, באופן שאפשר לאיראן להשתמש בקשרים אלו לקידום האג'נדה שלה (Tabatabai, 2020).

כוח קודס פעיל במגוון אזורים ברחבי העולם ובהם לבנון, בחריין, עיראק, דרום אמריקה, אסיה, אפריקה, אפגניסטן, סוריה, מערב אירופה וצפון אמריקה (Khoshnood, 2020; Wigginton et al., 2015). הכוח כולל אנשי מטה, מפקדות ייעודיות מיוחדות ומנהלות אזוריות שלהן אזורים אחראיים גיאוגרפיים מוגדרים (כהן, 2012).

נוסף על החלוקה האזורית, לכוח קודס גם אנשי מטה ומפקדות ייעודיות מיוחדות, המחולקות לפי תחומי אחריות שונים. שתי היחידות האחראיות בפרט על נושא הטרור הבינלאומי הן יחידה 400, שאחראית על ביצוע מבצעים מיוחדים בחו"ל (מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2012א), ויחידה 840 שעושה שימוש בפעילים זרים ובשכירי חרב מארגוני פשיעה מקומיים (סולומון, 2021). לצד יחידות אלו קיימות גם יחידות נוספות אשר להן מעורבות בתמיכה בטרור, דוגמת יחידה 190 שאחראית על נושא הברחות הנשק והסיוע לרשתות הטרור האיראניות (מנשרוף, 2019), ויחידה 340 שהיא המחלקה הטכנית של כוח קודס, אשר אחראית על מחקר ופיתוח אמצעי לחימה לטובת העברת הידע וההתמחויות בנושא למיליציות האיראניות ברחבי המזרח התיכון – החות'ים, המיליציות השיעיות בעיראק ובסוריה, חזבאללה וגם הג'האד האסלאמי הפלסטיני וחמאס (קייס, 2023).

לכוח קודס מיוחסת מעורבות בפיגועים מסוגים שונים כנגד מגוון רחב של מטרות. עם פעולות אלו ניתן בין היתר למנות את ניסיון ההתנקשות שסוכל בשגריר הסעודי בארצות הברית ב־2011, בשיתוף פעולה עם קרטל סמים מקסיקני (Banerjee, 2015). הכוח גם מעורב בצורה נרחבת בניסיונות להוציא לפועל פיגועים כנגד מטרות יהודיות וישראליות באמצעות יחידות 400 ו־840, כפי שנרחיב להלן.

בין היחידות המעורבות בפעולות הטרור האיראניות נמצאת יחידה 400, שקיומה נחשף ב־2012. יחידה זו היא גוף חשאי הפועל במסגרת כוח קודס ומיועד לבצע מבצעים מיוחדים בחו"ל. היחידה עוסקת בתכנון ובביצוע פיגועי טרור בחו"ל ומסייעת לקבוצות אופוזיציה ולמיליציות במדינות השונות (מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2012א). על פי דיווחים היחידה אחראית לבניית תשתיות כיסוי ותשתיות מבצעיות מחוץ לגבולות איראן לכל הפעילות של כוח קודס, לרבות העברות חשאויות של אמצעי לחימה, סחר בסמים ופעולות טרור, אף כי אנשיה אינם מבצעים חיסולים בפועל (פינקו, 2022).

יחידה 400 כפופה ישירות למנהיג העליון, והוא זה שמעביר הנחיה לביצוע פיגועים כאשר מתגבשת באיראן החלטה לקדם פיגוע. כאשר הנחיה כזו ניתנת מגייסים אנשי היחידה

סייענים זרים לחוליה המבצעת, מאמנים ומכשירים אותם באיראן ואז שולחים אותם לזירת היעד דרך מדינה שלישית, במטרה לטשטש את "טביעת האצבע" האיראנית (כהן, 2012). ליחידה 400 מיוחסת בין היתר מעורבות בניסיון ההתנקשות בקונסול הישראלי באיסטנבול, משה קמחי, במאי 2011, בפעולה שבוצעה בשיתוף פעולה עם חזבאללה (הראל ומאנה, 2011). פעולה נוספת המיוחסת ליחידה זו היא ניסיון החיסול של איש העסקים איציק משה בגאורגיה (סלאמה, 2023).

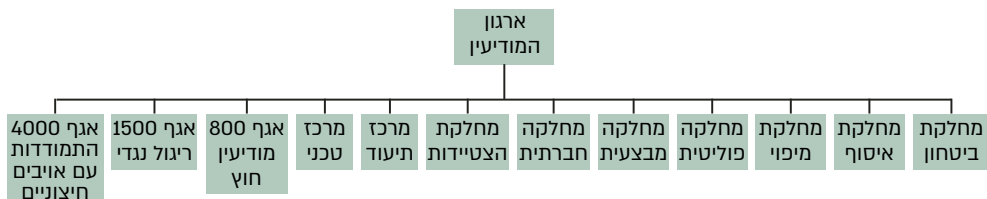
היחידה הבולטת השנייה בכוח קודס המעורבת בהוצאה לפועל של פיגועים היא כאמור יחידה 840. יחידה זו מתמקדת בניהול נכסים מודיעיניים במדינות היעד, ובקשרים עם ארגוני פשיעה ועם תאים רדומים הנשענים על פעילים מקומיים (סולומון, 2020). כלומר בניגוד ליחידה 400, יחידה זו נעזרת בפעילים זרים ובשכירי חרב מארגוני פשיעה מקומיים. היחידה אחראית לחטיפה ולרצח אזרחים זרים מסביב לעולם, בהם גם ישראלים וגורמים רשמיים (Fassihi & Bergman, 2022).

על פי מקורות גלויים נטען כי מפקד היחידה הוא יזדאן מיר, המכונה 'סראדר באקרי' (בן מנחם, 2021ב). סגן מפקד היחידה היה חסן סיאד חודאיארי, עד שישראל התנקשה בחייו במאי 2022. על פי הטענה, חודאיארי היה אחראי למבצעי היחידה במזרח התיכון ובמדינות הסמוכות לאיראן, ובשנתיים שקדמו להתנקשות בו היה מעורב בניסיונות לבצע פיגועים נגד אזרחים ישראלים, אירופאים, אמריקאים וגורמים רשמיים במדינות רבות, ובהן קולומביה, קניה, אתיופיה, איחוד האמירויות וקפריסין. נטען כי ההתנקשות בחודאיארי נועדה לאותת לאיראן לעצור את הפעילות של יחידה 840 (Fassihi & Bergman, 2022). עם בכירי היחידה נמנה גם מחמד רזא אנצארי, אשר מפקד על היחידה בסוריה ובין היתר מתפקד כמוציא לפועל בדרום אמריקה של ההנחיות לפגוע במטרות יהודיות (אייכנר, 2022ג).

היחידה הייתה מעורבת בניסיונות פיגוע רבים, הן כנגד מטרות ישראליות, הן כנגד מטרות מערביות והן כנגד גורמי אופוזיציה איראנים. כך למשל, באוקטובר 2019 נחשפה באנטליה תשתית טרור איראנית שפרסה יחידה זו באמצעות שימוש בארגון טורקי שנשלט על ידי עבדאלסם טורגוט, המתמחה בהברחות של בני אדם, נשק וחומרים מסוכנים. חקירת רשת זו הצביעה למשל על מעורבות של יחידה 840 בתכנון פיגוע תופת במארס 2018 בעת אירוע של ארגון האופוזיציה האיראני מוג'האדין ח'לק בעיר טירנה באלבניה. ניסיון פיגוע נוסף שיחידה זו הייתה מעורבת בו ככל הנראה התרחש ביוני 2021 בקולומביה (סולומון, 2021; Azarmehr, 2021). דיווחים נוספים על מעורבותה של יחידה 840 בהוצאה לפועל של פיגועים הגיעו בעקבות פרסום פומבי על מעצרו של אדם בשם מנצור רסולי על ידי

המוסד באיראן, שם נחקר, צולם ולאחר מכן שוחרר. על פי החשד רסולי, שהשתייך ליחידה 840, נשלח להקים רשת מבצעית בטורקיה באמצעות גיוס של אזרחים מקומיים, שהייתה אמונה על הוצאה לפועל של מספר פיגועים (אייכנר, 2022). אתר האופוזיציה האיראני איראן אינטרנשיונל טען כי רסולי גויס ליחידה על ידי חודאיארי (Iran International, 2022a). על פי דיווחים, יחידה 840 הייתה מעורבת גם בניסיון החיסול של איש העסקים יאיר גלר בטורקיה בפברואר 2022 (פינקו, 2022). בספטמבר 2022 נחשף כי בחודשים שקדמו לכך סוכלה פעילות של יחידה 840 בכוח קודס במטרה לפגוע בגורמים אמריקאיים כמו גם בבית חב"ד בקינשאסה (אינטלי טיימס, 2022).

לצד פעילות היחידות השונות, ראוי לציין כי כוח קודס מסתייע בנציגויות הדיפלומטיות של איראן ובמספר רב של חברות אזרחיות, דתיות, כלכליות והומניטריות כדי להבריא את אמצעי הלחימה, הסיוע הפיננסי ואף פעילי מיליציות שונות אל מדינות היעד (מנשרוף, 2019). הגוף השני במשמרות המהפכה שמעורב בהוצאה לפועל של פיגועי טרור הוא ארגון המודיעין. גוף זה הוקם במתכונתו הנוכחית בשנת 2009, והוא גלגול של יחידת המודיעין של משמרות המהפכה שהוקמה ב־1979. בדומה למאפייני פעילותם המבוזרת של משמרות המהפכה, גם ארגון המודיעין פועל באמצעות מרכזים מודיעיניים הפועלים ב־31 המחוזות ברחבי המדינה. ממידע חלקי וספורדי על מבנה הארגון עולה כי הוא מורכב ממספר מחלקות נושאות שאחראיות לתחומים מודיעיניים שונים, בהתאם למשימות המוטלות עליו. בין משימות אלו ניתן למנות סיכול טרור; סיכול חתרנות פוליטית; השתתפות פעילה בדיכוי מחאות ומהומות; מאבק ב"חדירה תרבותית מערבית ועבירות מוסר"; פיקוח ואכיפה במרחב הווירטואלי; סיכול בדלנות אתנית ו"סטייה דתית"; סיכול פשיעה חמורה והברחות ומאבק בשחיתות כלכלית. בשנים האחרונות נוספו לארגון משימות מגוונות שחלקן נחשבו בעבר לנחלתו הבלעדית של משרד המודיעין, ובהן לכידת מתנגדי משטר בחו"ל ומעצר זרים בעלי אזרחות כפולה לצורך קידום עסקאות לשחרור אסירים בין איראן למדינות במערב, או לשם קידום אינטרסים כלכליים שונים. נוסף על כך הועמקה מעורבות הארגון בדיכוי מתנגדי המשטר ומבקרי מבית (צימט, 2020).

בראש ארגון המודיעין עמד עד יוני 2022 חסין טא'אב, ששימש קודם לכן מפקד זרוע הבסיג' של משמרות המהפכה ונחשב מקורב לח'מנהאי (Banerjea, 2015). ביוני 2022 הודח טא'אב מתפקידו, ככל הנראה בשל כישלונותיו במניעת חיסולי בכירים ומדעני גרעין איראנים שאירעו בשנים האחרונות על אדמת איראן ומיוחסים לישראל, לצד אי-הצלחתו לנקום את מותם (N12, 2022). ההדחה אירעה זמן קצר לאחר סיכול ניסיונות פיגוע איראניים במטרות ישראליות ויהודיות באיסטנבול. על פי הדיווחים טא'אב הוחלף על ידי מוחמד כאזמי, שעמד קודם לכן בראש הארגון לאבטחת מודיעין במשמרות המהפכה (סגל, 2022). יש הטוענים כי בעקבות מינויו של כאזמי שונו במידת מה סדרי העדיפויות של ארגון המודיעין, ומטרתו המוגדרת הייתה להשקיע מאמץ מודיעיני ביהודה ושומרון ובעורף ישראל, לצד המאמץ להגן על המשטר, למנוע חדירות של ישראל לאיראן ולסכל חיסולים של בכירים איראן (בוחבט, 2023).

על המבנה הפנימי של ארגון המודיעין ידוע מעט יחסית. על פי מידע שפורט בכתבה שפורסמה בפברואר 2012 בבלוג המזוהה עם האופוזיציה האיראנית, ארגון המודיעין מורכב ממספר מחלקות ובהן מחלקת איסוף, שאחראית לאיסוף מודיעין והעברתו בין היחידות השונות; מחלקת מיפוי שאחראית למיפוי כל הערים באיראן; מחלקה פוליטית שמקבלת ידיעות ממחלקת האיסוף ועוסקת בביתוח ובמחקר של ידיעות על אודות מפלגות פוליטיות ואישים פוליטיים; מחלקת מבצעים האחראית לתכנון הפעילות הפיזית הדרושה להוצאתם לפועל של מבצעים; מחלקה חברתית שאחראית למאבק בפשיעה, למעקב אחר מיעוטים דתיים ואחר פעילות באגודות חברתיות ובמסגדים, כמו גם למעקב אחר פעילות ארגונים לא-ממשלתיים ולסיכול שחיתות כלכלית, הברחות והונאה; מחלקת הצטיידות האחראית לרכש, להצטיידות ולהכנת צרכים וציוד דרוש ליחידות המודיעין השונות; מחלקת ביטחון; מרכז תיעוד שאחראי לשימור מסמכים ולתיעוד ממוחשב של מידע מודיעיני; מרכז טכני שאחראי להכנה ולטיפול בציוד האזנה, צילום ומחשוב והעמדתו לרשות היחידות השונות (צימט, 2020).

התייחסות אחרת למבנה הארגון מציינת כי הוא מורכב משבע מחלקות מודיעין וביטחון שונות, שאחת מהן היא משרד המודיעין האישי של ח'מנהאי, הידוע גם כמחלקה 101, מנהלת הביטחון הפנימי בתוך משרד המודיעין, מנהלת הביטחון של כוחות הבסיג' ויחידות שיטור נוספות. ארגון המודיעין כולל גם את פיקוד הסייבר (Banerjea, 2015). לצד החלוקה למחלקות השונות הארגון מתחלק גם לאגפים, אף כי יחסי הגומלין בין המחלקות והאגפים לא לגמרי ברורים מן המידע הגלוי. בין היתר ידוע כי הארגון כולל את

אגף 800 שאחראי על מודיעין חוץ, ובראשו עומד עומד רצ'א סראג (אייכנר, 2022ב). סראג' היה בעבר ראש יחידה 4000, שאחראית על התמודדות עם "אויבים חיצוניים" מחוץ לאיראן, ואשר כיום עומד בראשה מצטפא ג'באד רפארי (Iran International, 2022b). בכיר נוסף באגף 800 הוא ג'ואד סראאי, אשר שימש כאחראי על מפעיל החוליה שניסתה לבצע פיגוע נגד מטרות ישראליות בקפריסין. מפעיל החוליה היה חסן שושתרי זאדה – בכיר ותיק ומוכר בארגון המודיעין האיראני, שאחראי על "מבצעים מיוחדים" (אייכנר, 2023ג). אגף נוסף בארגון המודיעין אשר לו מעורבות בטרור הוא אגף 1500, שנקרא גם היחידה לריגול נגדי ואחראי על סיכול ריגול וחתרנות בתוך איראן. אף שזהו תפקידו הרשמי של האגף, העומד בראשו רוחאללה באזקנדי הוזכר כמי שהיה אחראי על ניסיונות הפיגוע הכושלים כנגד ישראלים באיסטנבול ביוני 2022. על רקע כישלונות אלו דיווח האתר איראן אינטרנשיונל כי קיים כעס ניכר בארגון המודיעין על באזקנדי, לא רק בשל כישלונותיו בטורקיה אלא גם בשל העובדה שאגף 1500 שבראשו הוא עומד הוא כאמור היחידה לריגול הנגדי, והוא אמור להיות אחראי קודם כל על סיכול ריגול וחתרנות בתוך איראן. במקום לעסוק בכך בחר באזקנדי להתמקד בפעילות מחוץ לאיראן. הפניית תשומת הלב לפעילות מחוץ לרפובליקה האסלאמית, כך נטען, גרמה להזנחת נושא סיכול הריגול הפנימי ובעקבותיה לכישלון סיכול פגיעות באישים, בבסיסים ובמתקנים רגישים שישאל ביצעה, לפי דיווחים זרים, בחודשים האחרונים בשטחה של איראן (Iran International, 2022b).

במסגרת אחריותו בתחום הסיכול הפוליטי מעורב ארגון המודיעין של משמרות המהפכה בלכידת מתנגדי משטר בחו"ל. כך למשל, ב־2019 היה הארגון מעורב בחטיפתו של העיתונאי ומתנגד המשטר רוחאללה זם בשדה התעופה של בגדאד. על פי דיווחים, זם נסע לעיראק מאחר שהתפתה להאמין, ככל הנראה על ידי גורמים המקושרים לארגון המודיעין של משמרות המהפכה, שהוא עומד לקיים ראיון עם האייתוללה עלי סיסתאני. לאחר שהגיע לעיראק נעצר זם על ידי הרשויות המקומיות והוסגר לאיראן. הוא הועמד לדין ונידון למוות בעוון שחיתות, והוצא להורג בדצמבר 2020 (Harris et al., 2022).

זאת ועוד, הארגון ממלא תפקיד מרכזי במעצרים ובכליאתם של תיירים, רובם בעלי אזרחות כפולה ממדינות מערביות, שנעצרו במהלך ביקור באיראן והואשמו בריגול או בפגיעה בביטחון המדינה. מעצרים אלה מהווים לרוב חלק מדיפלומטיית החטופים שנוקטת איראן, ועליה נרחיב בהמשך. הם נועדו לקדם עסקאות לשחרור אסירים בין איראן למדינות המערב, או לקידום אינטרסים כלכליים שונים (צימט, 2020).

לצד תפקידים אלו וכפי שהוזכר לעיל, הארגון מעורב לעיתים גם באופן ישיר בהוצאה לפועל של פיגועים כנגד מטרות ישראליות ומערביות. כך למשל, ביוני 2023 דווח על סיכול פיגוע איראני בקפריסין, שאגף 800 של ארגון המודיעין היה זה שנועד לבצעו. החשוד המרכזי היה סוכן איראני שהגיע מאיראן לאיסטנבול וממנה לקפריסין הטורקית, שם חצה את הגבול לקפריסין כדי לאסוף את המודיעין על המטרות (אייכנר, 2023ב), ובהמשך גייס חוליית פעילים. כן דווח כי במהלך שהותו בקפריסין יצר הסוכן קשר עם סניענים איראנים, פקיסטנים ומקומיים (TOI staff, 2023b).

כמו כן, וביתר שאת מאז מינוי של כאזמי כפי שצוין לעיל, הארגון מעורב במימון ובייזום טרור בישראל. הפעילות הממומנת על ידי איראן באה לידי ביטוי במספר דרכים, שהראשונה והבולטת בהן היא שיטה שזכתה לכינוי "ריסוס טרור" וכוללת ניצול של חוסר היציבות ביהודה ושומרון לשם הזרמת כספים רבים למימון אמצעי לחימה ופיגועים. הדרך השנייה היא טרור שהוגדר ממוקד ורגיש, וכולל ניסיונות קונקרטיים לחולל פיגועים נגד אישים בכירים בישראל תוך בחירת שיטת האיסוף על המטרה, ביצוע ובחירת עיתוי הפיגוע. על כך נוסף המודיעין הקלאסי, הכולל שיטות ריגול שונות נגד ישראל. מאמץ איראני נוסף מתמקד בהשפעה בתוך ישראל תוך ליבוי מתיחויות ושסעים פנימיים (בוחבוט, 2023).

מיניסטריון המודיעין

ב-1979 הקים ח'ומייני שירות מודיעין מטעמו, שעיקר תפקידיו היו בתחום ביטחון הפנים ואיסוף מודיעין על עיראק. בשנת 1984 עבר השירות ארגון מחדש, בראשו הוצב מוחמד רישאהארי ושמו שונה למיניסטריון המודיעין והביטחון. במסגרת הארגון מחדש הורחבה פעילותו המודיעינית מול עיראק ויעדים זרים אחרים, והוא שולב במשימות של יצוא המהפכה. הודות לתקציבים נדיבים והיקף כוח אדם נרחב צבר מיניסטריון המודיעין כוח ועוצמה במשטר האיראני. אף שהמיניסטריון כפוף רשמית לנשיא המדינה, הרי בפועל מונו ראשיו מקרב המקורבים למנהיג העליון ופעלו למעשה לפי הנחיותיו (שי, 2003).

בראשית ימיו, בהנהגתו של רישאהארי, התמקד מיניסטריון המודיעין בסיכול מנהיגי אופוזיציה איראנים ובפרט באנשי מוג'האדין ח'לק. אחרי 1989 נאמניו של המנהיג העליון עלי ח'מנאהי צברו כוח בתוך המיניסטריון הודות לתמיכתו, ובשל כך הפנה המיניסטריון את תשומת ליבו להתנקשות בגולים איראנים בהנהגתו של עלי פלחיאן. במקביל לפעולתו מחוץ לגבולות איראן היה המיניסטריון מעורב גם במעצרים ובהריגתם של פעילים וסופרים רבים בתוך איראן.

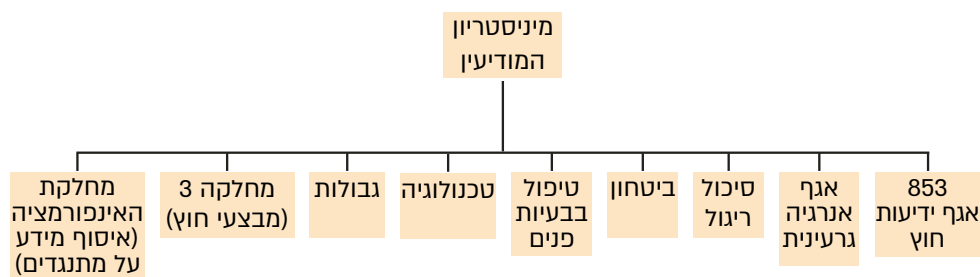
אחרי ניצחונו של ח'אתמי בבחירות לנשיאות ב-1997 וכפשרה בין הנשיא החדש והמנהיג העליון, מונה חורבן עלי דורי נג'ף אבאדי בתחילת כהונתו נמשכה מגמת ההתנקשויות הפוליטיות. לאחר ביקורת על מעורבות המיניסטריון בהתנקשויות אלו הודה המיניסטריון בחלקו בהן, אולם ניסה לתאר את הפעולות כמזימה זרה ואף עצר כמה מפעיליו ועינה אותם עד שהודו כי הם סוכנים ישראלים. בעקבות זאת התפטר דורי נג'ף אבאדי ב-1999 ובמקומו מונה עלי יונסי.

ב-2005 מינה הנשיא החדש אחמדינז'אד לתפקיד שר המודיעין את קולם חוסיין מוחסני אג'אי. בהנהגתו התמקד מיניסטריון המודיעין בחזית הפנימית בנטרול מזימות "מהפכת הצבעים", והמשיך במדיניות חטיפת גולים מחוץ לאיראן. מוחסני אג'אי פוטר בעקבות חוסר יכולתו לעצור את ההתקוממות של התנועה הירוקה והוחלף בחידר מוסלחי, אשר ביצע סבב טיהורים נוסף בתוך המיניסטריון ופיטר רבים המשתייכים למחנה הרפורמיסטי. בהמשך לכך ובסיועם של גופי ביטחון נוספים הצליח המיניסטריון במאמציו לדכא את התנועה הירוקה. אף על פי כן נכשל המיניסטריון ברבות ממשימותיו האחרות. כך למשל הוא לא הצליח למנוע את חיסולם של מדעני גרעין איראנים, לכאורה בידי ישראל. גם הניסיונות האיראניים לבצע פיגועים בתגובה, למשל בבנגקוק ב-2012, נכשלו. נוסף על כך התפתחה מתיחות בין הנשיא אחמדינז'אד לבין המיניסטריון.

עם בחירתו לנשיאות של רוחאני הוא מינה את מחמוד עלאוי (Mahmoud Alavi) לתפקיד שר המודיעין. צעד זה היה פשרה בתמיכת ח'מנהאי, אשר העביר את מרבית תמיכתו לארגון המודיעין של משמרות המהפכה. לצד חוסר היכולת שהפגין עלאוי, שינוי זה גרם לכך שמיניסטריון המודיעין נדחק לשוליים בסוגיות ביטחוניות פנימיות, והתמקד במקום זאת במודיעין זר. בפברואר 2017 הורחבו באופן רשמי סמכויותיו של מיניסטריון המודיעין – דבר שהוביל גם לעלייה במעורבותו בפעילויות מחוץ לאיראן, כולל מעקב נרחב ואף ייזום פיגועים כנגד גולים, עריקים ומתנגדי משטר איראנים (Golkar, 2021). ב-2021 מונה אסמאעיל ח'טיב לתפקיד שר המודיעין (Khoshnood & Fard, 2021).

ב-2024 פורסם כי סגן שר המודיעין לענייני ביטחון פנים, יחיא חוסייני פנג'קי, הוא שאחראי על מבצעי התנקשות מעבר לים (Pourmohsen, 2024). נטען כי לפנג'קי קשרים קרובים מאוד עם משמרות המהפכה, והוא אף נסע מספר פעמים לסוריה וללבנון, שם שיתף פעולה עם חזבאללה ועם כוח קודס באמצעות חילופי מידע בין משמרות המהפכה באיראן למיניסטריון המודיעין. יתר על כן, נוסף על היותו סגן ראש הביטחון הפנימי פנג'קי גם אחראי

על "ענייני ישראל". אחריות כפולה זו ניתנה לו לפי הנחיותיו של ח'מנאה, שבחר להקצות משאבים כספיים ואנושיים רבים יותר לפעילות ההתקפית נגד ישראל (אייכנר, 2024).

יש לציין, נוכח הכפילות המסוימת הקיימת בין תחומי האחריות של מיניסטריון המודיעין וארגון המודיעין של משמרות המהפכה, כי בעשורים האחרונים נחלש מעמדו של המיניסטריון בהשוואה לזה של הארגון. להיחלשות זו מספר גורמים ובהם, בין היתר, כפיפותו של המיניסטריון לנשיא ומאמציו של המנהיג העליון להחליש את הנשיא על רקע מאבקי כוחות בין המנהיג לנשיאים, שהגבירו את רצונו של המנהיג לחזק את ארגון המודיעין של משמרות המהפכה, הכפוף לו (צימט, 2020). עם זאת המיניסטריון עודנו ממלא תפקיד חשוב בהוצאה לפועל של פיגועים נגד ישראל, וההתפתחויות האזוריות והפנימיות האחרונות אף עשויות להרחיב תפקיד זה.

כאמור לעיל, קשה למצוא מידע גלוי רב ואמין ביחס למבנה של גופי המודיעין השונים באיראן. דווח כי מיניסטריון המודיעין מורכב מ-12 מחלקות, החשובות שבהן הן המחלקה לאינפורמציה, האחראית על איסוף וניתוח מידע על מתנגדי איראן, ומחלקה 3 שאחראית על מבצעי חוץ (סולומון, 2020).

מחקירת קצין מודיעין איראני שנעצר בנובמבר 2022 בטנזניה, לאחר שנשלח לשם כדי להקים שלוחה בלתי רשמית שמטרתה לגייס סוכנים ולקדם פעולות טרור, עלה מידע רב על המבנה ושיטות הפעולה של מיניסטריון המודיעין האיראני. בין היתר פירט הקצין את תחומי האחריות של האגפים השונים במיניסטריון: אגף ידיעות חוץ, שאחראי על איסוף ועל פעולות מבצעיות מחוץ לאיראן, ובנוי מיחידות גיאוגרפיות בהתאם למדינות שאיראן פועלת מולן, כאשר כל מחלקה אמונה על תחום מסוים או זירה מסוימת; אגף לסיכול ריגול שאחראי על לכידת סוכנים זרים וחשיפת מבצעי ביון של מדינות זרות באיראן, ומחולק בהתאם למדינות השונות שאיראן רואה בהן יריבות; אגף ביטחון שתפקידו סיכול פעילות חבלה

בתוך איראן; אגף לטיפול בפעילות פנים, שאחראי על דיכוי מהומות והפגנות ופעילות של הפרת הסדר הציבורי; אגף המבצעים שממונה על ביצוע בפועל של הפעילות – מעקבים, מעצרים, חקירות ופעילויות נוספות; אגף הטכנולוגיה – אגף גדול שאחראי גם על פעילות הסייבר של המיניסטרוּן. באגפים השונים יש מחלקות טכנולוגיות, אולם כולן מקושרות לאגף זה; אגף גבולות, שאחראי על הפעילות המודיעינית במעברי הגבול של איראן; אגף לנושאי אנרגיה גרעינית, שתפקידו לסכל פעילות הפוגעת בתוכנית הגרעין בהיבטי כוח אדם ובהיבטי שמירה על מתקני הגרעין מפגיעה מודיעינית (אייכנר, 2023).

ראוי לציין כי אחד מיתרונותיו של מיניסטרוּן המודיעין טמון ביכולתו לשתף פעולה בצורה אפקטיבית גם עם משרדי ממשלה אחרים, ובפרט עם משרד החוץ, על מנת לארגן פעולות טרור מחוץ לגבולות המדינה. בין היתר נטען כי מחלקה 3 של מיניסטרוּן המודיעין משלבת במבצעה יחידה מודיעינית בתוך משרד החוץ האיראני, המורכבת מנציגים דיפלומטיים ונספחי תרבות העוסקים באיסוף מודיעין באמצעות גיוס נכסים מודיעיניים ופעילים של כוח קודס (סולומון, 2020).

מיניסטרוּן המודיעין משתמש בשני ערוצים עיקריים להצבת הסוכנים שלו מעבר לים. הערוץ הראשון כולל קציני מודיעין הפועלים במסווה של נציגים דיפלומטיים, ובמקרים רבים הם מוצבים בשגרירויות. הערוץ השני נוגע לשליחת קציני מודיעין צבאיים הפועלים במסווה של פעילות כלכלית. סוכנים אלו מתכננים התנקשויות, חטיפות ופעולות חבלה, שלעיתים קרובות מבוצעות על ידי ארגוני שלוחים במטרה לשמר מרחב הכחשה. סוחרים סמים בולטים משמשים לרוב כקבלנים למשימות אלו (Pourmohsen, 2024).

דוגמאות לערוץ הצבת הסוכנים הראשון ניתן למצוא במעורבותם של דיפלומטים איראנים בפיגועי טרור, או בחסות שמעניקות שגרירויות איראן ברחבי העולם למבצעי פעולות הטרור. כך למשל, אזרח אמריקאי שהתאסלם ועבד במחלקה האיראנית בשגרירות אלג'יריה בווינגטון התנקש בחייו של נספח העיתונות לשעבר בשגרירות איראן בווינגטון, עלי אכבר טבאטאבי, אשר התנגד למשטר האייתוללות. לאחר מכן נמלט המתנקש לג'נבה, שם מצא מקלט בקונסוליה האיראנית בטרם נסע לאיראן (Zahed, 2017). דוגמה נוספת היא גירושם של שני דיפלומטים איראנים מבוסניה הרצגובינה באפריל 2013, לאחר שהתברר כי היו קציני מודיעין איראנים (Levitt, 2018).

מלבד השימוש בדיפלומטים, חקירתו של קצין המודיעין האיראני שנתפס בטנזניה העלתה גם שיטת פעולה נוספת של המיניסטרוּן, שבמסגרתה הוא שואף להקים "שלוחות בלתי רשמיות" במדינות שונות. כך למשל הקצין עצמו ציין כי היעד שהוגדר לו על ידי

הממונים עליו במיניסטריון המודיעין היה לגייס שלושה סוכנים בכל שנה, ולפתח קשר עם עשרה אנשים מהקהילה הבלוצ'ית בטנזניה לצורך ביסוס הכיסוי שלו. שיטה זו של שלוחות בלתי רשמיות מאפשרת לארגון להציב את קציניו במדינות שונות ללא אישור מצד אותן מדינות, ולפעול מתוכן כדי לגייס סוכנים ולקדם פעולות טרור. אנשי השלוחות הללו פועלים בכיסוי אזרחי-עסקי ואינם מגיעים לשגרירויות או לנציגויות רשמיות של איראן, כדי להימנע מלעורר את חשדן של רשויות המדינות שבהן הם מוצבים. לדברי הקצין קיימות שלוחות בלתי רשמיות נוספות של המיניסטריון על אלו בטנזניה (אייכנר, 2023).

קצין המודיעין התייחס בחקירתו גם לשיטות הגיוס של מקורות מקומיים וזרים בתוך איראן. בין היתר ציין כי הארגון מגייס אסירים שנשפטו באיראן וגורמים פליליים אחרים הבקאים בתחומי הברחות, סמים וחיסולים, ומציע להם לשתף פעולה תמורת קיצור תקופת מאסרם. שיטה נוספת היא גיוס במעברי הגבול, שם המיניסטריון מתחקר אזרחים זרים שנכנסים לאיראן למטרות מגורים או שהייה ממושכת, ומציע להם לעבוד עבורו (אייכנר, 2023).

כפועל יוצא מהגדרת תפקידו וסמכויותיו, המיניסטריון היה מעורב באופן ניכר ודומיננטי בין ארגוני הביטחון האיראניים בפיגועים כנגד גולים ומנהיגי אופוזיציה איראנים. כך למשל, בדצמבר 2015 הרג איש המיניסטריון את מוחמד רזא קולהי סאמאדי, איש מוג'האדין ח'לק אשר נחשד בפיצוץ מטה מפלגת הרפובליקה האסלאמית ב-1981. ב-2018 עצר ה-FBI קבוצת בעלי אזרחות כפולה איראנית-אמריקאית המקושרים עם המיניסטריון, והאשים אותם בכך שעקבו אחרי מרכזים יהודיים ואחרי אנשי מוג'האדין ח'לק. באותה השנה גם הואשם איש המיניסטריון, שפעל במסווה של דיפלומט, בניסיון לבצע פיגוע בעצרת של מוג'האדין ח'לק בפריז. המיניסטריון גם קושר לשתי התנקשויות במתנגדי משטר איראנים בהולנד. מיניסטריון המודיעין האיראני מעורב גם בחטיפתם של פעילי אופוזיציה איראנים. כך למשל, סוכנות הידיעות הרשמית של טורקיה אישרה ביוני 2022 כי משרד המודיעין האיראני השתמש בארגון הפשע של נאג'י שריפי זינדשאטי כדי ולחטוף מתנגדי משטר איראנים ולהתנקש בהם על אדמת טורקיה. על פי החשד, שליחיו של זינדשאטי פעלו נגד הגולים האיראנים לפחות משנת 2015, ללא הפרעה. מספר מעשי רצח וחטיפה בולטים של גולים איראנים מיוחסים לארגונו של זינדשאטי, ובהם הרצח של סעיד קרימיאן ושותפו הכווייתי במאי 2017; הרצח של מסעוד מולווי בנובמבר 2019; וחטיפתו של חביב פרג'אללה כעבי, המכונה אסיד, באוקטובר 2020 (המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון, 2022; Golkar, 2021; Pourmohsen, 2024).

המיניסטריון מעורב גם בהוצאה לפועל של פיגועים כנגד מטרות מערביות וערביות, וכן מטרות יהודיות וישראליות. כך למשל, על פי ההערכות כוח קודס ומיניסטריון המודיעין שיתפו פעולה על מנת להוציא לפועל הן את הפיגועים בארגנטינה ב־1992 וב־1994 והן את הפיגוע במגדלי ח'ובאר בערב הסעודית ב־1996 וההתנקשויות במנהיגי אופוזיציה איראנים כורדים בתחילת שנות ה־90 (Banerjee, 2015). על פי הטענה סוכני חזבאללה והמתאבד שהיו מעורבים בפיגוע בשגרירות ישראל ב־1992 נעזרו במודיעין האיראני ובנציגיו בשגרירות איראן בארגנטינה, בין היתר לתיעוד, לתקשורת מוצפנת ולהברחת חומר נפץ בדואר דיפלומטי. כמו כן, בעקבות פיצוץ בית הקהילה היהודית בבואנוס איירס ב־1994 הוצא צו מעצר בינלאומי נגד שר המודיעין האיראני דאז עלי פאלחיאן על חלקו במבצע, וגם נגד כמה אנשי מודיעין איראנים שפעלו במסווה. הוצא צו מעצר גם נגד בכיר משמרות המהפכה אחמד וחידי, שמונה בהמשך לתפקיד שר ההגנה האיראני (מלמן, 2018).

נוסף על פיגועים בארגנטינה היה מיניסטריון המודיעין מעורב למשל בניסיון פיגוע נגד שגריר ישראל באזרבייג'ן ב־2012. כוחות הביטחון האזריים עצרו אז חוליית מתנקשים שתכננה לחסל את השגריר הישראלי וכן רב מקומי. החוליה עבדה בחסות אזרח איראני בעל קשרים עם משרד המודיעין האיראני (דוסטרי, 2022). על פי הטענה, ניסיון ההתנקשות היה אמור להוות נקמה על פעולות חיסול של מדענים איראנים על ידי ישראל (ברדנשטיין וסוכנויות הידיעות, 2012).

ראוי לציין כי הכפילות בתחומי האחריות בין מיניסטריון המודיעין לבין ארגון המודיעין של משמרות המהפכה יצרה חילוקי דעות ומאבקי יוקרה בין שני הגופים, הן ביחס לחלוקת הקרדיט הראוי במקרה של פעולות מוצלחות והן ביחס לאחריות לכשלים ולכישלונות. ואולם ראשי שני הארגונים מתאמצים להצניע את המחלוקות ביניהם, ובשנתיים האחרונות אף הזדרזו להביע הערכה הדדית בעקבות הצלחות מודיעיניות ומבצעיות של עמיתיהם. עם זאת ניתן להעריך כי המשך הרחבת הסמכויות והמשימות של ארגון המודיעין של משמרות המהפכה עלול להוביל להמשך היריבות ביניהם ואף להסלמתה (צימט, 2020).

